

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane) kannattaa äitiys- ja isyyslain yhdistämistä sekä sitä, että lakien soveltamiskäytännössä ilmenneet tarpeelliset tarkistukset tehdään samalla.

Vanhemmuuden vahvistaminen tunnustamisen yhteydessä

Tane kannattaa esityksessä esitettyä luopumista 30 päivän varoajasta, joka liittyy isyyden tai äitiyden tunnustamiseen ennen lapsen syntymää. Kuten esityksessä todetaan viivästyttää varoaika nykyisessä muodossaan tarpeettomasti lapsen toisen vanhemman vahvistamista lapsen syntymän jälkeen selvien tapausten osalta. Mikäli varoajasta luovutaan, Tane kannattaa myös sitä, että epäselvissä tapauksissa ennakkotunnustamiseen perustuva vanhemmuus voidaan selvittää lapsen syntymän jälkeen lastenvalvojan luona vielä kuuden kuukauden ajan vanhemmuuden vahvistamisen jälkeen, kuten esityksessä esitetään. Vastaava mahdollisuus on nykyisin vain aviopuolisoilla, joiden lapsen isyys perustuu synnyttäneen äidin avioliittoon ja siitä johdettuun isyysolettamaan. Tane kannattaa myös ehdotusta siitä, että lapselle voidaan jatkossa vahvistaa kuolleen henkilön oikeudenomistajien suostumuksen perusteella myös toinen äiti.

Tane esittää, että avioliittolakiin sisältyvästä isyysolettamasta luovutaan ja vanhemmuuslakiin kirjataan, että ei-synnyttävän osapuolen vanhemmuus tunnustetaan kaikissa riidattomissa tapauksissa neuvolassa. Tunnustamiskäytännön laajentaminen kaikkiin isiin ja isyysolettamasta luopuminen asettaa kaikki perheet aiempaa yhdenvertaisempaan asemaan keskenään. Neuvolassa tapahtuva lapsen tunnustaminen tukee myös ajatusta siitä, että neuvolajärjestelmä on kaikkia vanhempia varten – ei ainoastaan synnyttävää osapuolta ja syntyvää lasta varten. Tämä sitouttaa isiä vanhemmuuteensa jo ennen lapsen syntymää.

Vanhemmuuden vahvistaminen tuomioistuimessa

Esityksessä ehdotetaan selkeytettäväksi lastenvalvojan velvollisuutta nostaa kanne lapsen vanhemmuuden vahvistamiseksi, jos lapsen toinen vanhempi ei vapaaehtoisesti tunnusta vanhemmuuttaan. Esityksen mukaan tunnustamisen estyminen saattaa johtua myös lapsen synnyttäneestä vanhemmasta aiheutuvasta syystä, jos lapsen huoltajana oleva äiti kieltäytyy lapsen puolesta oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Lastenvalvojan velvollisuus kanteen nostamiseen alaikäisen lapsen puolesta sisältyy jo voimassaolevaan lainsäädäntöön, mutta säännöstä ehdotetaan selkeytettäväksi, jotta nykyistä suuremmalle osalle lapsia voitaisiin vahvistaa toinen vanhempi mahdollisimman pian syntymänsä jälkeen.

Tane kannattaa lainsäädännön selkeyttämistä, mutta painottaa kuitenkin, että lakiin tulee selkeästi kirjata lastenvalvojalle mahdollisuus keskeyttää isyyden selvittäminen paitsi lapsen edun niin vaatiessa, myös äidin hyvinvoinnin tai turvallisuuden ollessa uhattuna.

Vanhemmuuden kumoaminen tuomioistuimessa

Voimassaolevan lainsäädännön mukaan isyyden ja äitiyden kumoamista koskeva kanne on nostettava kahden vuoden määräajassa. Kannemääräajan umpeutumisesta seuraa se, että oikeus vaatia isyyden tai äitiyden kumoamista lähtökohtaisesti lakkaa. Asetettu kahden vuoden määräaika ei kuitenkaan ole ehdoton. Kanne voidaan nostaa säännönmukaisen kanneajan umpeuduttua, jos kantajalla on ollut laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole voitu nostaa määräajassa. Erittäin painavana syynä on oikeuskäytännössä pidetty erityisesti sitä, että aihe epäillä vanhemmuuden paikkansapitävyyttä on syntynyt vasta kanneajan jälkeen. Kanne on nostettava viipymättä sen jälkeen, kun syy, joka esti kanteen nostamisen määräajassa, on poistunut.

Tane kannattaa esitystä siitä, että kantajalla olisi jatkossa vuosi aikaa päättää kanteen nostamisesta sen jälkeen, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi. Määräajan toimivuutta tulee seurata lain voimaantulon jälkeen, ja mikäli vuosi havaitaan liian lyhyeksi ajaksi, tulee laissa säädettyä määräaikaa pidentää. Kuten esityksessä todetaan, saattaa epäily omasta vanhemmuudesta tulla järkytyksenä, jonka käsittelyyn tulisi varata riittävästi aikaa. Esityksen mukainen aikaraja myös selkeyttää käytäntöä (vrt. viipymättä). Tane kuitenkin painottaa, että lapsen edun tulee olla etusijalla kaikissa lapsen huoltoon liittyvissä ratkaisuissa. Vanhemman ja lapsen välille syntyy vahva side riippumatta siitä, onko heidän välillään biologista sukulaisuutta, minkä vuoksi kohtuullinen aikarajan asettaminen kanteen nostamiselle on perusteltua.

Perheiden monimuotoisuus

Esityksessä ehdotetaan, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Kyseessä olisi aiemmin vallinneen mahdollisuuden palauttaminen naisparien yhteisen vanhemmuuden vaihtoehdoksi. Tane kannattaa sitä, että naispareilla olisi jatkossa jälleen

mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen.

Hallituksen esittämä uudistus on pääasiassa teknisluonteinen. Tane esittää, että vanhemmuuslain laajempia vaikutuksia erilaisten perheiden elämään seurataan ja lainsäädäntöä päivitetään tarvittaessa. Perheiden monimuotoisuus on arkipäivää Suomessa, mikä tulee huomioida kaikessa lapsia ja perhe-elämää koskevassa lainsäädäntötyössä. Lapsen edun on oltava keskiössä heitä koskevassa päätöksenteossa. Tämän vuoksi tulisi selvittää, minkälaisia vaikutuksia useamman kuin kahden juridisen vanhemman mahdollistamisella olisi. Useamman kuin kahden vanhemman perheitä ovat mm. monet apila- ja uusperheet. Kansainvälisiä esimerkkejä usean vanhemman malleista on muun muassa Kanadassa (British Columbia [2013], Ontariossa [2017]) ja Kalifornian osavaltiossa Yhdys-valloissa [2013]. Myös jotkin Euroopan maat ovat alkaneet keskustella useamman oikeudellisen vanhemman säädännöstä.

Lisäksi olisi syytä edistää sitä, että väestötietojärjestelmään mahdollistettaisiin myös sukupuolineutraali vanhemmuusmerkintä. Nykyinen sukupuolittava käytäntö aiheuttaa tarpeettomia haasteita sukupuolivähemmistöihin kuuluville vanhemmille. Esimerkiksi voimassa olevan äitiyslain mukaan lapsen synnyttänyt henkilö merkitään lapsen äidiksi synnyttäjän juridisesta sukupuolesta riippumatta. Järjestelmä lisää myös trans- tai muunsukupuolisten vanhempien lasten alttiutta joutua syrjinnän kohteeksi jos väestötietojärjestelmään merkityn vanhemman sukupuolimerkintä ja vanhemmuusmerkintä ovat ristiriidassa.

Jirka Hakala

Hannele Varsa

Puheenjohtaja

Pääsihteeri

Varsa Hannele

Sosiaali- ja terveysministeriö - Tasa-arvoasiain neuvottelukunta